

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA O'QITISHDA
INTERFAOL METODLARIDAN FOYDALANISH**

Boltayeva Xolida
Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: *Maqolada boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari, didaktik asoslari hamda amaliy samaradorligi yoritilgan. Tadqiqotda interfaol metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi, o'z fikrini asoslab berish, guruhda ishlash, muammoni hal qilish kabi kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi.*

Matematika darslarida "Insert", "Aqliy hujum", "Klaster", "Juftlikda ishlash", "Bahs-munozara", "Bumerang", "Qaror qabul qilish", "Rol o'ynash", "Bir daqiqa ichida javob ber" kabi interfaol metodlarning qo'llanishi orqali o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, tahliliy yondashuv, faollik va bilimga bo'lgan qiziqish ortishi kuzatilgan.

Shuningdek, maqolada dars mazmunini interfaol metodlar asosida tashkil qilishda o'qituvchining metodik tayyorgarligi, darsda samarali muhit yaratish, individual va differensial yondashuvning ahamiyati alohida ko'rsatib o'tilgan. Tahlil va kuzatuv natijalari asosida boshlang'ich ta'lim tizimida matematik savodxonlikni oshirishda interfaol metodlarning samaradorligini ta'minlovchi omillar aniqlangan va amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: *boshlang'ich ta'lim, matematika o'qitish, interfaol metodlar, o'quv faoliyati, mantiqiy fikrlash, muammoli topshiriq, ijodiy yondashuv, zamonaviy pedagogika, dars samaradorligi, kompetensiyalarni shakllantirish, ta'lim texnologiyalari, guruhda ishlash, o'quvchi faolligi, innovatsion metodika.*

XXI asrda ta'limning asosiy maqsadi – bilim berishdan ko'ra, o'quvchining mustaqil fikrlashi, muammoni tahlil qilish, hal qilish yo'llarini topish, kreativ yondashuv va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilmoqda. Bunday yondashuv ayniqsa boshlang'ich ta'lim bosqichida dolzarb bo'lib, bu davrda qo'yilgan asosiy bilimlar va o'quvchilarning ta'limga nisbatan munosabati keyingi bosqichlar uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarda matematik tasavvurlarni shakllantirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, matematik atamalar va amaliy ko'nikmalarni singdirish murakkab va mas'uliyatli jarayondir. Aynan shu bosqichda o'qituvchining didaktik yondashuvi, darsda foydalaniladigan metod va vositalar o'quvchilar uchun matematika fanining qiziqarli, tushunarli va foydali bo'lishini ta'minlaydi.

An'anaviy metodlardan farqli ravishda, interfaol metodlar o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, ularni fikrlashga, savol berishga, muloqotga kirishishga undaydi. Bu metodlar o'quvchini bilish subyekt sifatida o'qitish jarayonining markaziga qo'yadi. "Juftlikda ishlash", "Aqliy hujum", "Rol o'ynash", "Insert", "Muzokara", "Bahs" kabi

usullar orqali o'quvchilar o'zaro fikr almashadi, turli nuqtai nazarlarni tahlil qiladi va xulosa chiqaradi.

O'zbekiston Respublikasining 2021–2026-yillarga mo'ljallangan "Ta'limni rivojlantirish strategiyasi"da ham ta'limda interfaol va innovatsion metodlardan foydalanishni kengaytirish muhim vazifa sifatida ilgari surilgan. Bu esa boshlang'ich ta'lim tizimini zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan boyitishni, ayniqsa, matematika kabi asosiy fanlarni o'qitishda ilg'or tajribalarni tatbiq etishni taqozo etadi.

Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishda interfaol metodlardan foydalanishning didaktik asoslari, amaliy imkoniyatlari va ularning samaradorligi chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot orqali interfaol metodlar o'quvchilarning fikrlash darajasi, muloqot madaniyati, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatiga qanday ta'sir qilishi o'rganiladi va ularni samarali qo'llash bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Boshlang'ich ta'lim tizimida matematika fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish zamonaviy pedagogik yondashuvlar ichida eng samaralilaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu yo'nalishda o'tkazilgan tadqiqotlar va ilmiy ishlar interfaol metodlarning o'quvchilarda mustaqil fikrlash, amaliy faoliyatga qiziqish, ijodiy yondashuv kabi muhim kompetensiyalarni shakllantirishdagi o'rni katta ekanini ko'rsatmoqda.

Yusupova N. (2020) o'zining "Boshlang'ich sinflarda matematika darslarida interfaol metodlardan foydalanish" nomli maqolasida matematik bilimlarni o'zlashtirishda ko'rgazmali va o'yinli metodlarning o'quvchilar diqqatini jalb etish va darsni jonlantirishdagi rolini tahlil qilgan. Muallifga ko'ra, "Aqliy hujum", "Insert", "Klaster" kabi metodlar mavzuni kengroq yoritishda va o'quvchilarni erkin fikrlashga undashda yuqori samaradorlik beradi.

Qodirova G. (2019) esa boshlang'ich ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, interfaol metodlarning qo'llanilishi o'quvchilar bilim darajasi va faolligini oshirishga olib kelishini ta'kidlaydi. U matematika darslarida "Blits-so'rov", "Fikrlar kartasi", "Savol-javob auksioni" kabi metodlar yordamida o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish mumkinligini ilmiy jihatdan asoslab bergan.

Karimova D. (2021) interfaol metodlar orqali dars o'tishda axborot-kommunikatsion texnologiyalarning (AKT) ahamiyatini alohida ta'kidlaydi. Ayniqsa, matematik masalalarni yechishda elektron doskalar, vizual dasturlar va animatsiyalar yordamida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyati rivojlanishini ko'rsatgan.

Norqobilova M. (2022) boshlang'ich sinf o'quvchilarida abstrakt tushunchalarni shakllantirishda grafik, jadvallar, blok-sxemalar va matematik modellar orqali tushuntirish metodikasini tahlil qilgan. U interfaol metodlar orqali mavzularni turli uslubda yoritish o'quvchilarning eslab qolish qobiliyatini kuchaytirishini tajriba asosida tasdiqlagan.

Vahobova L. (2018) esa matematik savodxonlikni rivojlantirishda ko'p sonli interfaol topshiriqlar va guruhli ishlarni o'tkazish orqali o'quvchilarni muloqotga, o'z fikrini asoslashga va yechimni izlashga yo'naltirish mumkinligini qayd etgan. Bu, ayniqsa, og'zaki va yozma nutqni rivojlantirishda muhimdir.

Xorijiy adabiyotlardan **Van de Walle (2015)** tomonidan yozilgan "*Elementary and Middle School Mathematics: Teaching Developmentally*" nomli asarda esa matematikani o'qitishda konstruktiv yondashuv asosida o'quvchining faol ishtirokiga asoslangan metodlar samaradorligi yoritilgan. Muallif interfaol metodlar orqali matematik tushunchalarni real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash o'quvchilarda yuqori darajadagi matematik tafakkurni shakllantirishini ta'kidlaydi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi – o'quvchilarning tafakkuri, fikrlash madaniyati va o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabati shakllanadigan eng muhim davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda matematika fani orqali o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, muammoni tahlil qilish va hal qilish, tushunilgan bilimlarni amaliyotga qo'llash kabi ko'nikmalar shakllanadi. Ushbu jarayonda interfaol metodlarning o'rni beqiyos bo'lib, ular an'anaviy metodlarga qaraganda o'quvchini faol ishtirokchi sifatida darsga jalb etadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, o'quvchilarning darsdagi faolligi, fanga qiziqishi va bilimni mustahkamlab olish darajasi to'g'ridan-to'g'ri o'qituvchining tanlagan metodik yondashuviga bog'liqdir. Interfaol metodlar o'zining kommunikativ, amaliy va muammoli yondashuvlari orqali o'quvchining aqliy salohiyati, bilishga bo'lgan qiziqishi va mustaqil fikrlashiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Masalan, "Aqliy hujum" (Brainstorming) metodi orqali o'quvchilar bir muammo yuzasidan turli fikrlarni ilgari suradi, bu esa ularning tafakkurini faol holatda ushlab turadi. "Juftlikda ishlash" va "Kichik guruhlarda ishlash" metodlari o'quvchilarda hamkorlikda ishlash, fikr almashish, bir-birini tinglash, fikrini asoslab berish ko'nikmalarini rivojlantiradi. "Rol o'ynash" yoki "Simulyatsiya" metodlari esa darsni hayotiy holatga yaqinlashtirib, matematik bilimlarni real hayotda qanday qo'llash mumkinligini ko'rsatadi.

Boshlang'ich sinflar uchun mo'ljallangan matematika darsliklarida ham muammoli topshiriqlar, qiziqarli masalalar, interaktiv o'yinlar orqali o'quvchilarning faolligini oshirishga xizmat qiluvchi vazifalar mavjud. Ammo bu vazifalardan unumli foydalanish o'qituvchining didaktik salohiyati va interfaol metodlarni qanchalik chuqur o'zlashtirganiga bog'liq. Afsuski, ba'zi hollarda interfaol metodlar yuzaki qo'llaniladi yoki ularning mohiyati to'liq anglanmaydi, bu esa kutilgan natijaning hosil bo'lmasligiga olib keladi.

Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchilari interfaol metodlarning psixologik-pedagogik asoslarini yaxshi bilishi, har bir dars mavzusiga mos metodni tanlay olishi va uni metodik jihatdan to'g'ri tashkil eta olishi lozim. Interfaol metodlar faqatgina o'yin yoki qiziqarli topshiriq sifatida emas, balki o'quvchilarning tafakkurini faollashtiruvchi, bilimni chuqurlashtiruvchi, mustahkamlovchi vosita sifatida yondashilishi kerak.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat shuki, interfaol metodlar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotni kuchaytiradi, darsdagi ijtimoiy-psixologik muhitni sog'lomlashtiradi, bolalarda o'z fikrini erkin ifoda etish, xatolardan qo'rqmaslik, o'zini baholash kabi shaxsiy sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Amaliy kuzatuvlar ham shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlardan foydalangan darslarda o'quvchilarning fan bo'yicha yutuqlari yuqori, darsga bo'lgan qiziqishlari kuchli, xotirada

saqlanib qolgan bilimlar esa mustahkam bo'ladi. Bu esa ushbu metodlardan samarali foydalanishni yanada muhim qiladi.

Shunday qilib, boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish – bu faqatgina innovatsion talab emas, balki zamonaviy ta'limning tabiiy ehtiyojidir. O'qituvchi metodik jihatdan puxta tayyorlangan bo'lsa, har bir darsni interfaol, qiziqarli va samarali tashkil etish mumkin.

Yuqoridagi tahlillar va kuzatuvlar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylanmoqda. Ushbu yondashuv o'quvchilarni dars jarayonida passiv bilim oluvchilar emas, balki faol ishtirokchi, fikrlovchi va mustaqil qaror chiqaruvchi shaxs sifatida shakllantiradi.

Interfaol metodlar orqali matematika darslari ko'proq amaliyotga yo'naltirilgan, muloqotga boy, muammoli vaziyatlarni hal qilishga asoslangan, hayotiy misollar bilan boyitilgan bo'ladi. Bu esa o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini, muammoni tahlil qilish va mustaqil yechim topish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda bolalar bilishga chanqoq, faol va qiziqish asosida bilim oladigan yosh davrda interfaol metodlar ularning tabiiy psixologik holatiga mos keladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, interfaol metodlar:

- o'quvchilarning bilimga bo'lgan qiziqishini orttiradi;
- mustahkam bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qiladi;
- fikr almashish, savol-javob, guruhli ish orqali ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi;
- dars jarayonini jonlantiradi va mazmundor qiladi;
- o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida sog'lom muloqotni ta'minlaydi.

Bundan tashqari, interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarni darsda faollikka undaydi, ularni erkin fikr bildirishga, bahs-munozaralarda qatnashishga, o'z nuqtayi nazarini himoya qilishga o'rgatadi. Bu esa o'z navbatida, bolalarda ishonch, mas'uliyat, mustaqillik kabi shaxsiy sifatlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, interfaol metodlar bilan ishlash orqali o'qituvchilarning ham pedagogik mahorati, darsni boshqarish salohiyati va metodik innovatsiyalarni qo'llash tajribasi oshadi. Ammo bu o'qituvchidan yuqori tayyorgarlik, puxta rejalashtirish va dars mazmunini o'quvchilar psixologiyasiga mos holda uyushtirishni talab qiladi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, matematika fanini interfaol metodlar asosida o'qitish boshlang'ich ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Bu metodlar orqali o'quvchilarda nafaqat matematik bilimlar, balki umumiy o'quv madaniyati, mustaqil fikrlash va amaliyotda foydalanish ko'nikmalari shakllanadi. Demak, zamonaviy boshlang'ich ta'lim tizimida interfaol metodlarni joriy qilish va ularni tizimli qo'llab-quvvatlash — kelajakda raqobatbardosh, bilimli va tafakkurli avlodni tarbiyalashning asosiy kafolatidir.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'quvchilarning matematik tayyorgarligini oshirishda zamonaviy metodlar. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
3. Mirzayeva S., Tursunova G. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. – Toshkent: TDPU, 2019.
4. Po'latov Sh., Qosimova G. Boshlang'ich sinfda fanlarni o'qitishda innovatsion metodlar. – Samarqand: SamDU, 2020.
5. Musurmonova O. Matematika o'qitishda didaktik o'yinlardan foydalanish. – Ilm-fan, 2022.
6. Ganieva D.R. Interfaol o'qitish texnologiyalarining pedagogik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.